

John Holt: How Children Learn (Hogyan tanulnak a gyerekek) 1967, 1983 – részlet

december 8, 2014

A gyermekek gondolkodásmódjáról szóló könyvemmel nem az a célom, hogy rávegyem a tanítókat és pszichológusokat arra, hogy a régi alapelveiket újakra cseréljék, arra azonban szeretném őket rávenni, hogy vegyék szemügyre a gyermekeket: türelmesen, kitartóan, tisztelettel és mindaddig ne gyártsanak elméleteket és ne alkossanak véleményt, ameddig fejükben ki nem alakul – ami jelenleg többségüknél nincs meg – egy meglehetősen pontos modell arról, hogy milyenek is a gyermekek.

Azt is hozzá kell azonban tennem, hogy nem vonom kétségbe az alapos, következtetéseken alapuló, elemző és logikus okfejtés gondolkodásbeli fontosságát. Megfelelő helyen alkalmazva ez igen hasznos, hatékony és lényeges eszköz. Mindössze azt próbálom elmondani, hogy ha nem a megfelelő helyen alkalmazzák, nem csak hogy haszontalan, hanem egyenesen ártalmas, alkalmazása nem mindig helyénvaló. Akkor működik jól, amikor igen korlátozott mennyiségű adat áll rendelkezésünkre, de teljes képet szeretnénk nyerni, és abból rekonstruálni a múltat, rájönni, hogy ki követett el egy bűntényt vagy, hogy hogyan és miért következett be egy baleset, vagy mi baja van egy adott embernek vagy gépnek.

Akkor működik, amikor be tudjuk határolni, és el tudjuk különíteni azokat a változókat, amelyekkel dolgunk van. Így dolgozik a szakképzett szerelő, amikor úgy próbálja meg kiszűrni, mi okozza a hibás működést, hogy a berendezés különböző részeit egyenként ellenőrzi egész addig, amíg meg nem találja a hiba forrását. Így jár el a tudós is, amikor a laboratóriumban egy új jelenséggel találkozik, és addig

változtatja egyenként a kísérleti körülményeket, amíg megtalálja azt, amelyik valószínűleg kiváltotta az új jelenséget.

Ugyanezt az okfejtést alkalmazzuk akkor is, amikor ellenőrizzük azzal kapcsolatos hipotéziseinket, elméleteinket vagy sejtéseinket, hogy miért úgy működnek a dolgok, ahogyan működnek. Azt mondjuk: "Ha ez az elmélet igaz, akkor bizonyos más dolgoknak be kell következniük", azután megfigyeljük, hogy tényleg bekövetkeznek-e. Ha igen, az elmélet „legalábbis időlegesen” megerősítést nyer. Mesélnek egy történetet Einsteinról, hogy amikor úgy látszott, bizonyos csillagászok megfigyelései megerősítik a relativitás elméletet, egy hölgy gratulált neki, hogy elméletének helyességét bebizonyították. Einstein ezt válaszolta, "Hölgyem, ezer kísérlet sem tudja elméletem helyességét bebizonyítani, de egyetlenegy is meg tudná cáfolni". Ha a tények alátámasztani is látszanak okfejtésünk helyességét, nem szabad azt hinnünk – ahogyan Einstein sem hitte – hogy megtaláltuk a végső igazságot.

Ha vannak is azonban időpontok, helyszínek és körülmények, ahol ez a fajta gondolkodásmód hasznos, vannak olyanok is, ahol egyáltalán nem működik. Ha teljesen új és furcsa tapasztalattal állunk szemben, ha túl sok új dolog van, amit meg kell figyelni, ha az egész jelenség úgy látszik, hogy nem illeszkedik bele semmiféle ésszerű sémába vagy rendszerbe, ha nem tudjuk megmondani, hogy milyen tényezők befolyásolják a jelenséget, még kevésbé vagyunk képesek arra, hogy elkülönítsük őket, olyankor nem bölcs dolog, ha úgy gondolkodunk, mint egy detektív vagy a laboratóriumában dolgozó tudós.

Néhány éve bizonyos szociológusok megpróbálták párhuzamot vonni a gázokban lévő molekulák és a társadalomban élő emberek viselkedése között, és ezek alapján kísérelték meg a gázok viselkedését leíró, vagy megmagyarázó törvényszerűségeket átvinni az emberek társadalmi viselkedésének leírására. Ez nagyon jó példa arra, hogyan nem szabad alkalmazni a

tudományos módszert. Az ilyen helyzetekben nagyon eltérő módon kell használni elménket. Meg kell tisztítanunk az előzetes képzetektől, fel kell függesztenünk az ítéletalkotást, meg kell nyitnunk magunkat a szituáció előtt, be kell fogadnunk annyi adatot, amennyire csak képesek vagyunk, és türelmesen várunk kell, amíg kibontakozik a káoszból valamiféle rend. Röviden szólva; úgy kell gondolkodnunk, mint egy kisgyermek.

Hasznos lesz, ha leírok néhány szituációt, amikor rákényszerültem, és képes voltam rá, hogy ilyen módon gondolkodjak. Egy ragyogó nyári napon néhány barátom elvitt a Maine állambeli Haystack Képzőművészeti és Kézműipari Iskolába. Itt, akkor első ízben, megpillantottam egy kézi szövőszéket. Az iskola egyik tanára dolgozott rajta az egyik széles, tengerpartra és domboldalakra néző, napsütésben fürdő fa teraszon. A hölgy valamiféle szövéshez állította be a gépet, és vendéglátóim köré gyűltek, hogy elmagyarázzák, hogy mi az, amit készít és éppen milyen műveletet készül elvégezni.

Miután egy darabig szemlélgettem a gépet, és hallgattam a jól informáltak kommentárjait, halvány kíváncsiság kezdett éledezni bennem. Egy kézi szövőszék igen nyitott gépezet; valamennyi alkatrésze tisztán látható. Úgy tűnt, hogy ha egy darabig gondosan megfigyelem, és a látottakat ésszerűen feldolgozom, képes leszek rá, hogy megértem a működését. De nem voltam képes rá. Nem látszott másnak, mint alkatrészek, drótok és fadarabkák zavaros halmazának. Az egésznek nem volt semmi értelme. El sem tudtam képzelni, hogy mit kezdjek vele. Hol kezdjek hozzá?

Az ilyen helyzetekben hajlunk rá, hogy védekezőleg reagáljunk, amit én is kezdem észlelni magamon. Ha elménk szembekerül valamivel, amit nem képes felfogni, hajlamos rá, hogy elforduljon tőle, lezárja önmaga előtt. Ezt mondjuk magunknak: „Ó igen, kit érdekel a szövőszék és egyáltalán a szövés?”

Megkönnyebbülést keresünk, hogy ne kelljen olyasmin gondolkodni, amit nem tudunk megragadni és megérteni. Miután

már megtanultam, hogy felismerjem ezt a védekező és gyáva stratégiát, nem hagytam, hogy elmenjek ebbe az irányba. Ezt gondoltam: „Rajta, ne viselkedj úgy, mit egy rémült kiskölyök!” Még gondosabban szemügyre vettem a szövőszéket és elkezdtem intelligens kérdéseket feltenni önmagamnak. Ez itt mire szolgál? Ez hova vezet? De semmi eredmény. Éppolyan rejtélyes maradt, mint volt.

Kíváncsiságom növekedett, és egy kis szégyenérzettel keveredett. Ez részben onnan adódott, hogy nem vagyok képes megérteni a szövőszéket. Részben az is hozzájárult, hogy én, akit meglehetősen intelligens embernek tartanak, képes kellene, hogy legyek rá. Mint a gyermek az iskolában, aggódtam amiatt, hogy nem leszek képes rá, hogy felnőjek saját elvárásaimhoz. Végül, tudtam, hogy körülöttem mindenki más tudta, hogy hogyan működik a szövőszék, és azt is tudják, hogy én nem tudom.

Szinte hallottam a gondolataikat: „Vicces, hogy ez a John, aki legtöbb dologban eszes fickó, ezzel a szövőszékkal, ami pedig azt hinné az ember, hogy mindenkinek könnyen érthető, ennyire nem birkózik meg.” Azután, ami még rosszabb volt, elkezdtek magyarázatokkal segíteni. Szavaik az elnézésnek és türelmetlenségnek azt a bosszantó keverékét testesítették meg, ami annyira jellemző, amikor a szakértők elmagyaráznak valamit a nem-szakértőknek. Mindig nagyszerű érzés, amikor képesek vagyunk rá, hogy megértsünk valamit, amit mások nem képesek megérteni; és még ennél is nagyszerűbb – ha csak nem az a dolgod, hogy megértesd vele – ha magyarázatod ellenére továbbra sem érti. Barátaim ebben a szellemben kezdték el fejtegetni: „Ez tényleg nagyon egyszerű; ez az alkatrész itt..“

Miután ez ment egy darabig, elég élesen kifakadtam, „Legyetek szívesek ne beszéljete tovább, hadd figyeljem meg magam.“

Ezt gondoltam magamban: „Emlékezz rá, hogy mit tudtál meg a tanulásról. Légy olyan, mint a gyermek. Használd a szemedet. Fogd be annak a tanárnak a száját, aki a fejedben különféle

kérdéseket tesz fel. Ne próbáld meg elemezni ezt a dolgot, figyeld, fogadd magadba.” Miután kizártam tudatomból a többiek tudálékos beszédét, így cselekedtem. A bensőmben lévő hang időről időre elkezdett kérdéseket feltenni, de elhallgattattam, és folytattam a szemlélődést.

Volt ott még sok más látnivaló is: fazekasok, nyomdászok és ami a legizgalmasabb volt, üvegfúvók. Miután valamennyiüket megnéztem, hazaindultunk. Amint hazafelé hajtottunk, rendkívül különös dolog vette kezdetét. Nem a szövőszék járt a fejemben; útitársam egy fazekas volt, többnyire a fazekasságról beszélgettünk.

Amint azonban beszélgettünk, elmémben lassan kezdte összerakni magát egy szövőszék. Nem találok jobb kifejezést a jelenségre. Hirtelen, minden ok nélkül megjelent egy adott alkatrész képe a tudatomban, de úgy, hogy azonnal megértettem, mire való. Amikor azt mondom, hogy „megértettem“, nem azt értem alatta, hogy valamiféle szóbeli magyarázat társult hozzá. Úgy értem, hogy képes voltam meglátni, hogy mire való az az alkatrész, és hogyan működik; szinte láttam munka közben. Ha egy szövőszéket építettem volna, és ez az alkatrész ott lett volna a kezem ügyében, tudtam volna, hogy hová építsem be.

Ez a szövőszéképítési folyamat igen lassú volt. Érdekes lett volna feljegyezni, hogy milyen sorrendben jelentek meg, és szerelték össze magukat az alkatrészek, de nem készítettem ilyen feljegyzéseket. Érzékeltem, hogy valami fontos dolog megy végbe elmém nem-verbális, tudatalatti részében, és nem akartam túl mélyen bepillantani a folyamatba, nehogy megakasszam. Azt sem tudhattam, hogy meddig halad előre a dolog. Amikor az első szövőszékalkatrész képe megjelent meglepett tudatomban, semmi okom nem volt rá, hogy feltételezzem, hogy más alkatrészek fogják ugyanilyen módon követni. Azonban követték, néhány még a hazafelé úton, mások a nap hátralévő részében, sőt néhány még a rákövetkező napon is.

Annak a napnak a végére egy szövőszék összerakta magát a

fejemben. Egy működő szövőszékmodell volt a fejemben. Ha építenem kellett volna egy szövőszéket, tudtam volna, legalábbis nagy vonalakban, hogy milyen alkatrészekre van szükségem, és melyik hová kerül. Még sok minden volt, amit nem tudtam a szövőszékről, de már tudtam, hogy hol ér véget a tudásom, és hol kezdődik tudatlanságom; meg tudtam fogalmazni a szükséges kérdéseket; eleget tudtam már ahhoz, hogy megértsem a válaszokat. Bizonyos dolgok, amiket korábban mondtak nekem, amikor megpróbálták elmagyarázni a szövőszéket, előjöttek, és megértettem, hogy a szavak mit jelentettek.

Magyarázatok. Mi tanárok – talán minden emberi lény – egy döbbenetes illúzió rabjai vagyunk. Azt képzeljük, hogy ha hosszú próbálkozások után és hosszú ismerkedési folyamat eredményeként sikerül valaminek a képét, szerkezetét, működő modelljét összerakni a fejünkben és ezt a modellt átalakítjuk egy szófüzérére, ezt az egészet át tudjuk ültetni egy másik ember tudatába. Talán ezer alkalomból egyszer, ha a magyarázat rendkívül jó, és a hallgató rendkívül gyakorlott és ügyes abban, hogy a szófüzért nem-verbális valósággá alakítsa, és ha a magyarázó és hallgatója számos közös tapasztalattal rendelkeznek a szóban forgó témában, akkor talán működik a folyamat, és sikerül közvetíteni valami valós tartalmat. A magyarázat legtöbb esetben azonban nem növeli a megértést, sőt még csökkentheti is.

Szeretném összefoglalni, amit megpróbáltam elmondani arról, hogy milyen a fiatal gyermekek természetes tanulási stílusa. A gyermek kíváncsi. Szeretné megtalálni a dolgok értelmét, szeretné kitalálni, hogy hogyan működnek, szeretné érteni, és irányítani önmagát és környezetét, szeretné azt tenni, amit a körülötte lévő emberek tesznek. Nyitott, befogadó és fogékony. Nem zárkózik el az őt körülvevő különös, zavaros, bonyolult világtól. Alaposan és élesen megfigyeli, megpróbálja magába fogadni. Kísérletező kedvű.

Nem egyszerűen csak megfigyeli a körülötte lévő világot, megkóstolja, megérinti, felemeli, elgörbíti, és néha eltöri a

tárgyakat. Ahhoz, hogy megértse, hogyan működik a világ, aktívan részt vesz benne. Merész. Nem fél tőle, hogy hibázik. És türelmes. Rendkívül nagy mennyiségű bizonytalanságot, zavart, tudatlanságot és feszültséggel teli várakozást képes elviselni. Nem akar minden helyzetben mindent azonnal megérteni. Elvárja, és képes rá, hogy kivárja, amíg a megértés elérkezik hozzá, még akkor is, ha ez rendszerint csak hosszú idő elteltével következik be.

fordította: Dr. Jóvér Béla

Forrás: Második, átdolgozott kiadás. Penguin Books, 1983, p. 271-276 old.

Kapcsolódó oldalak:

- Fóti Péter: A tanulás tantervközpontú és gyerekközpontú felfogása
- Fóti Péter: Kommentár John Holt Iskolai kudarcok c. könyvéhez
- Frank Smith: A tanulás és a felejtés könyve – bevezető
- Gerald Hüther: Lelkesedés-lelkesültség